

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА

УДК 336.717

*Нестеренко Ж.К.,
к.е.н., професор, завідувач кафедри «Фінанси та кредит»,
Гриценко К.О.,
Запорізький національний технічний університет*

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин і незрілості фінансового ринку проблема фінансового оцінювання діяльності кредитних організацій стає все актуальнішою. З одного боку, банкам необхідно самостійно проводити внутрішній аналіз свого фінансового стану для виявлення прихованих резервів, а з другого боку, виникає необхідність зовнішнього оцінювання банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дасть змогу зробити банківську сферу прозорішою і передбачуванішою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фінансової стійкості банків та її оцінки присвячено праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед зарубіжних фахівців, які приділили увагу даній тематиці, можна назвати таких авторів, як Р. Шіллер, Д. У. Блекуелл, Е. Дж. Долан та ін., а серед вітчизняних економістів слід відмітити праці А. Стефанишиної, О. Заруцької, Н. Волик, О. Крухмаль та інших.

Попри значну кількість наукових робіт, присвячених даній тематиці, деякі аспекти потребують доопрацювання та систематизації: фактори, що впливають на фінансову стійкість, інструментарій оцінки фінансової стійкості банку та обґрунтування критеріїв оцінки фінансової стійкості банку.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження оцінки фінансової стійкості банків з позицій логічно-послідовного сформованого інформаційного простору. Поглиблення теоретичних положень інформаційного та методичного забезпечення оцінки фінансової стійкості банків, а також розробка методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків на основі комплексного аналізу з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни, що відбуваються в економіці України, кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи, яка повинна бути динамічною та конкурентоспроможною. На даному етапі розвитку економіки головним завданням, яке намагаються вирішувати державні органи, банки та комерційні організації, є оцінка фінансової стійкості банків. Головна ціль – це пошук критеріїв, які дозволять порівнювати банки за ступенем фінансової стійкості.

Наявні підходи до оцінки фінансової стійкості банків відрізняються за складом факторів, що враховуються, системою показників, які характеризують складові фінансової стійкості, пороговими значеннями показників тощо. Крім того, існуючі методики в основному призначені для самих банків і не дозволяють всім учасникам ринку на основі відкритої інформації з достатнім ступенем достовірності дати об'єктивну оцінку фінансової стійкості кожного банку та банківської системи в цілому.

Фінансова стійкість банку – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю [4].

Поняття фінансової стійкості має тісний зв'язок із такими поняттями, як: «платоспроможність», «надійність», «ліквідність», «стабільність». Стійкість є найбільш фундаментальним поняттям, яке більше за інші відображає проблеми та тенденції розвитку банківського сектора [8].

В свою чергу діяльність банків представляє собою комплекс взаємопов'язаних процесів, які залежать від різноманітних факторів. Якщо при розрахунку фінансової стійкості банку виключити або не взяти до уваги хоча б один з факторів, тоді висновки, які ми отримуємо на основі цього розрахунку, ризикують бути не до кінця достовірними або взагалі не відображати реального стану установи. Будучи тісно взаємопов'язаними різні фактори нерідко неоднаково впливають на результати життєдіяльності банку: одні – позитивно, інші – негативно, змушуючи його міняти свою стратегію і тактику на фінансовому ринку. При цьому необхідно враховувати той факт, що негативний вплив одних факторів здатний знизити або навіть звести нанівець позитивний вплив інших. Тому можна сказати, що в таких умовах більше можливостей вижити мають банки, які завдяки своєму вже

створеному потенціалу можуть пом'якшити негативний вплив факторів і понести мінімальні втрати в існуючому економічному середовищі.

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем виявлення факторів фінансової стійкості банків засвідчив, що їх наявна класифікація відзначається ситуативністю та недостатньою повнотою.

Як зазначає Р. Ш. Шіллер, на сьогодні ще не вироблені чіткі критерії, за якими окремі фактори слід відносити до тієї чи іншої групи, ознаки диференціації цих груп, немає чітких показників оцінки значущості цих факторів [7, с. 32-34].

Класифікація факторів, що впливають на фінансову стійкість, повинна здійснюватися за різними напрямками і з урахуванням різних ознак. Найчастіше згадуються тільки зовнішні і внутрішні фактори, тому ми запропонуємо власну класифікацію, яка, на наш погляд, є більш повною (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація факторів оцінки фінансової стійкості банків

Класифікаційні ознаки	Фактори
За способом виникнення	Зовнішні і внутрішні
За часом дії	Постійні і форс-мажорні
За ступенем важливості результату	Основні і другорядні
За структурою	Прості і складні
За напрямком впливу	Позитивні і негативні
За змістом	Політичні, економічні, соціальні та організаційні

Джерело: авторське бачення

Необхідність конкретизації факторів, що визначають стійкість функціонування банків в економічному середовищі, обумовлена потребою розробки стратегії і тактики їхньої поведінки.

Фінансова стійкість банків визначається зовнішніми і внутрішніми факторами. При цьому зовнішні чинники не залежать від роботи банку, а внутрішні є відображенням ефективності функціонування самого банку.

У масовому банкрутстві банків вирішальна роль належить зовнішнім факторам, які представляють собою імовірнісну сукупність взаємопов'язаних факторів. Зовнішні фактори доречно розділити на шість груп: загальноекономічні, політичні, фінансові, правові, соціально-психологічні, форс-мажорні [5].

У цілому економічна ситуація, як в країні, так і в регіоні характеризується наступними показниками: виробничо-технічним потенціалом, який залежить від кількості і якості робочої сили; обсягів, структури та якості виробничих фондів і природних ресурсів; структурними змінами, що відбуваються в економіці; інвестиційним кліматом країни. Стабільна економічна база країни – основа стійкості банків, їх фундамент.

Щодо внутрішніх факторів фінансової стійкості банку, то їх слід поділити на три групи: організаційні, технологічні, фінансово-економічні фактори.

До організаційних факторів, які впливають на стійкість фінансово-кредитних організацій, відносяться: стратегія банку, рівень управління (менеджменту), кваліфікація кадрів, відносини з засновниками, внутрішня політика банку.

Найбільше значення при цьому має стратегія банку, тобто концептуальна основа його діяльності.

Стратегія – це система довгострокових цілей і способів їх досягнення, які характеризують загальний напрямок розвитку комерційного банку.

Розробка стратегії банку – це пошук балансу між силами самого банку і оточуючою його обстановкою. Баланс може бути досягнутий шляхом добірки варіантів. Оцінка обстановки виходить з аналізу вимог ринку, технічних можливостей банківського бізнесу, наявності інфраструктури. Аналіз існуючих ресурсів повинен включати аналіз власного капіталу та визначення основних джерел його зростання.

Визначення економічної сутності поняття фінансової стійкості банку викликає потребу вивчення оцінки фінансової стійкості з позицій системного підходу з метою представлення об'єктивної характеристики її компонентів.

З цієї позиції можна представити оцінку фінансової стійкості як підсистему аналітичної функції управління, що базується на інформаційній системі банку, реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення [6].

Ефективне функціонування системи оцінки фінансової стійкості стає можливим лише за наявності певного забезпечення. Забезпеченням оцінки фінансової стійкості необхідно вважати певний набір ресурсів в такій кількості та такої якості, які необхідні та достатні для досягнення мети

функціонування системи оцінки фінансової стійкості банку, а саме інформаційне, методичне, організаційне, технічне, кадрове забезпечення (рис. 1).

Рис. 1. Складові забезпечення оцінки фінансової стійкості банку

Джерело: авторське бачення

Методичне забезпечення – це сукупність документів організаційного, організаційно-методичного, організаційно-розпорядницького, технічного, техніко-економічного та економічного характеру, а також нормативно-довідкові матеріали та інші документи, затверджені у встановленому порядку компетентними органами або керівництвом банку.

Важлива роль у забезпеченні належить інформації, яка об'єднує окремі елементи в єдину динамічну систему.

Взаємозв'язок між інформаційним та методичним забезпеченням відбувається завдяки меті проведення оцінки – надання інформації про фінансову стійкість банків.

Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку – це сукупність аналітичної інформації, методів її обробки, аналізу та форм представлення, що дозволяють вивчити реальний стан фінансової стійкості, виміряти вплив факторів, що її визначають, а також обґрунтувати напрями забезпечення фінансової стійкості в прогнозованому періоді.

Організаційне забезпечення – це визначення структурних підрозділів, їхні завдання, регламентування роботи облікового апарату, процеси обліку, контролю, аналізу, технології цих процесів на електронно-обчислювальних машинах (ЕОМ), тобто це структура облікового апарату, зміст його завдань і функцій, регламентація облікового, контрольного і аналітичного процесів роботи самого апарату.

В свою чергу, організаційне забезпечення об'єднує між собою усі інші ресурси якими володіє комерційний банк. Саме від організаційного забезпечення залежить успішна реалізація цілей і функцій банку, що безпосередньо впливає на рівень фінансової стійкості установи.

Технічне забезпечення – комплекс технічних засобів, призначених для обробки даних у економічній інформаційній системі, комерційному банку.

До технічного забезпечення відносяться електронні обчислювальні машини, що здійснюють обробку економічної інформації, засоби підготовки даних на машинних носіях, засоби збору і реєстрації інформації, засоби передачі даних за каналами зв'язку, засоби накопичення і збереження даних і видачі результатної інформації, допоміжне устаткування й організаційна техніка.

Також не можна забувати про кадрове забезпечення. Воно представляє собою комплекс дій, направлених на пошук, оцінку і встановлення заздалегідь передбачених стосунків з робочою силою, як в самій компанії для подальшого просування по кар'єрній драбині, так і поза її межами для нового найму тимчасових або постійних працівників.

В основі кадрового забезпечення лежить механізм планування персоналу. Ефективна система кадрового забезпечення покликана створювати умови для мотивації, більш високої продуктивності праці і задоволеності роботою. Вона, також, дозволяє керівнику отримати необхідну інформацію про працівників (кваліфікаційна, статевовікова, національна структура, тощо) з метою підвищення продуктивності їх праці, що в свою чергу впливає на покращення показників комерційного банку та підвищенні його фінансової стійкості.

Оцінка фінансової стійкості банку істотно залежить від розвиненості відкритої системи оцінок банківської діяльності. За умови відсутності відкритої інформації про діяльність банківських установ узагальнююча оцінка буде не зовсім об'єктивною [3].

Оцінка фінансової стійкості реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення.

Суттєвими показниками такого аналізу повинні бути: достатність капіталу, прибутковість, ліквідність, якість активів та пасивів.

Одним з найголовніших факторів, який визначає поняття внутрішньої фінансової стійкості банку, є стійкість капіталу та ресурсна стійкість.

Капітал банку – це сукупність внесених засновниками та акціонерами власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків із боку учасників банку.

Власний капітал є джерелом фінансування розвитку банку, подолання негативних ситуацій, зумовлених форс-мажорними обставинами чи зміною кон'юнктури на кредитному ринку [2]. Чільна роль капіталу в забезпеченні фінансової стійкості банку зумовлена його функціями.

По-перше, власний капітал у частині статутного фонду, сформованого засновниками банку, виступає на першому етапі в ролі стартових коштів, необхідних для будівництва чи оренди приміщень, установки банківського обладнання, найму кваліфікованого персоналу та інших витрат, без яких установа не може розпочати свою діяльність. У період зростання банку виникає потреба у додатковому капіталі для розробки й розвитку нових напрямів діяльності, пов'язаних із розширенням спектра послуг, упровадженням прогресивних технологій тощо.

Залучення додаткового капіталу дає банку змогу посилити власні позиції на ринку, забезпечувати клієнтів банківськими послугами на сучасному рівні.

По-друге, величина капіталу забезпечує довіру клієнтів до банку, переконує вкладників, які прагнуть уникнути ризику при розміщенні своїх коштів, у можливості їх відшкодування, а потенційних позичальників – у спроможності установи забезпечити попит на кредитні ресурси.

По-третє, капітал, захищаючи від банкрутства у разі несприятливої ситуації та непередбачених витрат, виступає своєрідним буфером, який поглинає збитки від поточної неефективної діяльності банку до вирішення його керівництвом назрілих проблем.

І нарешті, капітал є досить принциповим регулятором діяльності банку в довгостроковій перспективі, за допомогою якого органи державного регулювання задають йому норми економічної поведінки. Встановлюючи кваліфікаційні розміри капіталу для різних банківських операцій, органи нагляду зменшують потенційну необхідність регулюючого втручання у діяльність банків.

Політика регулюючих заходів щодо власного капіталу банку існує в багатьох розвинутих країнах, а тому нові повноваження надаються лише тим банкам, у яких обсяг капіталу перевищує встановлені мінімуми.

Банки України постійно нарощують обсяги капіталу, про що свідчать дані, наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка зростання капіталу банків України за 2013-2014 рр.

№	Банки	Усього Активів		Статутний капітал		Усього власного капіталу	
		01.01.2013	01.01.2014	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2013	01.01.2014
1	ПриватБанк	172428712	214490857	14897555	16352079	18300761	20311621
2	Ощадбанк	85995536	103568090	15537900	15829632	18118147	20455511
3	Укресім-банк	87948878	94349057	16446818	16514051	17856194	18083276
4	ДельтаБанк	29842468	55298418	2327000	2327000	3010265	3325344
5	Райффайзен-банк	47694486	43460101	3002574	3002775	6346028	7236738
6	Промінвест-банк	41318058	39737492	5298715	8199297	5273397	5384190
7	Укрсоцбанк	38829858	43056668	1814515	1813727	7657085	8667738
8	ПУМБ	28229805	33207416	3294492	3294492	4214831	4652300
9	Сбербанк Росії	27025933	35094686	3392461	3392461	3100593	3666785
10	НадраБанк	27684454	31115869	3890363	3890363	4029926	4032299

Джерело: складено авторами на основі [1]

Слід зазначити, що активи по банківській системі зростають набагато швидше, ніж капітал банку, це свідчить про зниження рівня капіталізації банківської системи в цілому.

Аналіз достатності капіталу як фактора фінансової стійкості банку направлений на з'ясування характеру виконання капіталом свого призначення. Тому в процесі аналізу необхідно встановити, чи відповідає обсяг та структура власного капіталу банку вимогам, що дозволяють йому виконувати свою оперативну, захисну та регулюючу функції.

Висновки з проведеного дослідження. Фінансова стійкість є недостатньо вивченим поняттям економічної теорії. У вітчизняній літературі в основному, піднімаються проблеми аналізу та управління фінансовою стійкістю, в той час як надзвичайно важливим є визначення її сутності. Проведений огляд

літератури дозволив виділити характерні риси фінансової стійкості банків та обґрунтувати необхідність розгляду фінансової стійкості як окремого поняття, відмінного від стабільності, рівноваги, надійності.

Бібліографічний список

1. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків України / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
2. Волик Н. Г. Удосконалення моделі комплексного оцінювання фінансової стійкості банків на основі рейтингової системи / Н. Г. Волик // Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 45-49.
3. Заруцька О. Структурно-функціональний підхід до аналізу фінансової стійкості банків / О. Заруцька // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 34-37.
4. Крухмаль О. В. Методичні основи рейтингової оцінки фінансової стійкості банків / О. В. Крухмаль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : [наук. пр.]. – Суми : УАБС НБУ, 2012. - Т.15. – С. 149-155.
5. Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості як динамічної характеристики банку / О. В. Крухмаль // Вісник УАБС. – 2007. – № 1 (22). – С. 75-78.
6. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2010. – № 11. – С. 62-66.
7. Шіллер Р. Ш. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Р. Ш. Шіллер. – К. : Наук. думка, 2011. – 159 с.
8. Шпаковська Н. І. Методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банків / Н. І. Шпаковська // Фінанси, банки, інвестиції : [науковий вісник]. – 2013. - № 3. – С. 100-105.

References

1. Bankivskiyi nahliad. Finansovyi stan bankiv Ukrainy / Natsionalnyi bank Ukrainy, available at: www.bank.gov.ua (access date March 22, 2014).
2. Volyk, N. H. (2009), "Improving integrated assessment model of financial stability of banks based rating system", *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 6, pp. 45-49.
3. Zarutskya, O. (2011), "Structural and functional approach to the analysis of financial stability of banks", *Visnyk NBU*, no. 4, pp. 34-37.
4. Krukhamal, O. V. (2012), "Methodological Basis of rating the financial stability of banks", *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy: nauk. pr.*, UABS NBU, Sumy, vol. 15, pp. 149-155.
5. Krukhamal, O. V. (2007), "Assessment of financial stability as the dynamic characteristics of the bank", *Visnyk UABS*, no. 1 (22), pp. 75-78.
6. Stefanyshyna, A. (2010), "Characterization and analysis methods of evaluation of financial stability of banks in Ukraine and abroad", *Visnyk NBU*, no. 11, pp. 62-66.
7. Shiller, R. Sh. (2011), *Finansova stiikest komertsiihoho banku ta shliakhy yii zmitsnennia* [Financial sustainability of commercial banks and ways to strengthen], Nauk. Dumka, Kyiv, 159 p.
8. Shpakovska, N. I. (2013), "Methodological approach to assess the financial stability of banks", *Finansy, banky, investytsii*, no. 3, pp. 100-105.

Нестеренко Ж.К., Гриценко К.О. ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Мета. Дослідження оцінки фінансової стійкості банків з позицій логічно-послідовного сформованого інформаційного простору. Поглиблення теоретичних положень інформаційного та методичного забезпечення оцінки фінансової стійкості банків, а також розробка методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків на основі комплексного аналізу з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети в статті використано: аналітико-монографічний метод – при вивченні літературних джерел; порівняльний метод – при вивченні динаміки зростання капіталу банків; абстрактно-логічний метод – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Результати. Уточнена класифікація факторів оцінки фінансової стійкості банків. Обґрунтована методика, яка спрямована на розробку цілісного методичного та інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банку в умовах нестабільності і ризику, пошуку можливих шляхів визначення динамічної фінансової стійкості банків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці методичного інструментарію для систематизації факторів впливу на фінансову стійкість банків.

Практична значущість. Основні результати дослідження у формі пропозицій та методичних рекомендацій можуть бути використані суб'єктами господарювання у процесі оцінки фінансової стійкості банків.

Ключові слова: фінансова стійкість, методи оцінки та забезпечення фінансової стійкості банків.

Nesterenko Zh.K., Grytsenko K.O. GOING IS NEAR ESTIMATION OF FINANCIAL FIRMNESS OF COMMERCIAL BANKS

Purpose consists in assessing the financial stability of banks from the standpoint of logic, sequential generated information space. The deepening of theoretical positions and methodological support of information assessing the financial stability of banks, and the development of systematic approaches to assess the financial stability of banks based on complex analysis for the effect of internal and external factors.

Methodology of research. For achievement of the put purpose it is used in the article: analytic monographic – at the study of literary sources; comparative method – at the study of dynamics of growth of capital of banks; abstractly logical method – for generalization of theoretical positions, establishing causal investigation connections, forming of conclusions and suggestions.

Results. Specified the classification of inputs for the financial stability of banks. The method is aimed at developing a holistic methodology and data base assessment of financial stability of the bank in terms of volatility and risk, seeking possible ways to determine the dynamic financial stability of banks.

Originality got results consists in development of methodical tool for systematization of factors of influence on financial firmness of banks.

Practical value consists in that the substantive provisions of this research in form suggestions and methodical recommendations can be used the subjects of ménage in the process of estimation financial firmness of banks.

Key words: financial stability, methods of assessment and ensure the financial stability of banks.

Нестеренко Ж.К., Гриценко Е.О. ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Цель. Исследование оценки финансовой устойчивости банков с позиций логико-последовательного сформированного информационного пространства. Углубление теоретических положений информационного и методического обеспечения оценки финансовой устойчивости банков, а также разработка методических подходов к оценке финансовой устойчивости банков на основе комплексного анализа с учетом влияния внутренних и внешних факторов.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели в статье использованы: аналитико-монографический метод – при изучении литературных источников; сравнительный метод – при изучении динамики роста капитала банков; абстрактно-логический метод – для обобщения теоретических положений, установление причинно-следственных связей и формирование выводов и предложений.

Результаты. Уточнена классификация факторов оценки финансовой устойчивости банков. Обоснована методика, которая направлена на разработку целостного методического и информационного обеспечения оценки финансовой устойчивости банка в условиях нестабильности и риска, поиска возможных путей определения динамической финансовой устойчивости банков.

Научная новизна исследования заключается в разработке методического инструментария для систематизации факторов влияния на финансовую устойчивость банков.

Практическая значимость. Основные положения данного исследования в форме предложений и методических рекомендаций могут быть использованы субъектами хозяйствования в процессе оценки финансовой устойчивости банков.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, методы оценки и обеспечения финансовой устойчивости банков.